

Наукові праці

Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка : Філологічні науки. Вип. 32. Ч. 1. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. С. 34–39.

УДК 811.161.2–81'373.611

Інна Демешко

(Кіровоград)

МОРФОНОЛОГІЧНА СТРУКТУРА СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД ДІЄСЛІВ ІЗ ЧЛЕНОВАНОЮ ВЕРШИНОЮ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

Анотація

У статті з'ясовано морфологічну будову словотвірних гнізд членованих вершинних дієслів в сучасній українській літературній мові, спрогнозовано можливі морфологічні зміни, встановлено морфологічні моделі.

Ключові слова: словотвірна морфологія, девербативи, словотвірне гніздо, морфологічні типи, морфологічні класи приголосних.

Summary

The article morphological structure of deverbatives of the third morphological type in modern Ukrainian language is considered in the article. The morphological models are installed, probable morphological changes are predicted.

Key words: word-building morphonology, deverbatives, word-building unit, morphonological types, morfonological classes of consonant.

Однією з менш досліджених і найбільш конверсивних ділянок україністики є морфологія. Ті нечисленні праці з морфології, у тому числі й дисертації, не дають відповіді на ряд надзвичайно важливих для мовознавства питань, зокрема в словотвірній морфології, таких, як роль морфологічного чинника у словотвірних процесах, процедурні питання морфологічного аналізу, морфологічні особливості комплексних словотвірних одиниць (словотвірних гнізд, словотвірних парадигм), визначення функціонального навантаження дериваційних засобів, виділення морфологічних класів і морфологічних типів дериватів, зокрема девербативів, визначення функціонального навантаження морфологічних моделей девербативів.

Розширення морфологічної проблематики стає наслідком того, що повнота й адекватність морфологічного опису знаходиться в залежності від результатів аналізу фонологічного і морфологічного ладу мови, а

морфологічний опис набуває аналітичного характеру, тому дослідження й опис формальних ознак мовних одиниць з погляду системно-структурної лінгвістики залишається актуальним. Труднощі морфологічного опису пояснюються і тим, що в наукових розвідках зі слов'янської морфології спостерігаються різні морфологічні концепції, наявність різних програм аналізу матеріалу, неоднорідність накопиченого матеріалу, а це ускладнює теоретичне узагальнення отриманих результатів.

На сучасному етапі розвитку дериватології актуальним залишається створення типології словотвору, в основі якої лежить функціональне навантаження твірних основ різних частин мови. Вивчення таких мікросистем дає можливість виявити «дериваційну валентність різних класів твірних слів, їхні словотвірні потенції і зумовленість дериваційної потенції різних класів їхніми формально-семантичними особливостями, способи освоєння семантичних інгредієнтів твірного слова в семантичній структурі похідного у процесах деривації, парадигматику й синтагматику твірних основ, принципи класифікації й опису похідних за ознаками твірних основ» [4, 8].

У статті з'ясовано морфологічну структуру СГ членованих девербативів другого морфологічного типу (МТ-2) в сучасній українській літературній мові. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) установити механізми впливу на зовнішній вигляд девербативів; 2) спрогнозувати можливі морфологічні операції девербативів у субстантивних, ад'єктивних та адвербіальних зонах; 3) визначити динамічні морфологічні моделі в межах другого морфологічного типу (МТ-2).

У дослідженні на основі реєстру дієслів і спільнокореневих слів упорядковано словотвірні гнізда за критеріями, розробленими російськими та українськими мовознавцями (О. М. Тихоновим, Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловською). Не викликає сумніву, що словотвірні можливості слів чітко простежуються на тлі словотвірних гнізд, що являють собою словотвірну мікросистему, «що складається зі словотвірних ланцюжків та парадигм, якими охоплюється вся сукупність спільнокореневих слів, ієрархічно впорядкованих

відношеннями похідності та мотивованості» [1, 169]. Як засвідчує фактичний матеріал, непохідні слова є словотвірно спроможніші, ніж похідні.

О. М. Зубань зазначає, що формалізм структурної морфеміки посткореневої зони українського дієслова полягає в роздільному моделюванні плану змісту та плану форми посткореневих морфемних структур, що є вимогою системного граматичного опису мови [5, 8]. Формальний лінгвістичний опис морфемної структури суфіксальної зони дієслівних основ представлений у вигляді формальної і функціональної формул будови морфемної дієслівної основи. Досліджуючи парадигми суфіксальних морфем дієслівних основ в морфонологічному напрямку, розглянуто аломорфи альтернуючих морфем як альтернанти одного морфонологічного ряду, у якому кожна фонологічна відмінність морфа виконує певну морфологічну функцію. У систему морфонологічних альтернацій контактної зони українського дієслова входять усі голосні фонемі, 22 приголосні фонемі (*б, п, в, м, ф, г, ж, д, д', з, й, к, л, л', н, н', р, р', с, т, ч, ш*), 5 фонемосполук (*ва, ну, ст, ст', шч*).

Словотвірна структура слова втілює в собі той аспект мовного усвідомлення, який пов'язаний і з процесами категоризації, і з відображенням національно-культурної специфіки мовної картини світу. У зв'язку з цим вивчення мовних одиниць у межах антропоцентричної парадигми, зокрема в етнокультурному аспекті, неможливе без звернення до словотвірного і морфонологічного проміжних рівнів мови. Словотвірна система української мови становить собою дві великі підсистеми. Усі похідні української мови в залежності від кореневої (оснóвної) чи формантної спільності діляться на дві групи. Першу утворює коренева (оснóвна) співвідносність похідних – словотвірні гнізда і їхні конституенти: словотвірні парадигми, ланцюжки й пари; друга – базується на формантній співвіднесеності, до якої належать словотвірні типи і категорії. Кожне похідне слово, що входить до словотвірного гнізда, має унікальне лексичне значення, характеризується індивідуальним набором похідних. Саме в ньому простежується вся мовна динаміка. В. Г. Фатхутдинова зазначає, що похідне слово як номінативний знак

опосередковано фіксує в собі уявлення й етнокультурні образи людини про оточуючий його універсум [6, 134]. Процес сприйняття і ментального відображення явищ дійсності можна простежити на основі словотвірнo-морфологічного аналізу членованих похідних другого морфологічного типу (МТ-2), основу яких становлять словотвірні гнізда з вершинами-дієсловами, для яких характерна альтернація консонантів за твердістю — м'якістю, переміщення наголосу на формант. Проаналізовано 198 СГ, у яких вершина — питомі членовані дієслова на одиничну морфону {д}, {т}, {з}, {с}, {л}, {н}, {р} з основами на **-а-**, **-и-**.

Відомо, що оскільки дієслова багатозначні, тому вони активніше втягуються в процес словотворення. Так, дієслово *ходить* має 13 значень, словотвірне гніздо (СГ), вершиною якого є дієслово *ходить* (ХІ клас), складається із 582 похідні, які нерівномірно розташовані на ступенях деривації: І ступінь — 149, II ступінь — 254, III ступінь — 134, IV ступінь — 43, V ступінь — 3 (приклад словотвірного ланцюга): *ходи́ти* — *про-ходи́ти* — *прохід-н(ій)* — *не-прохідний* — *вод-о-непрохідний* — *водонепрохідн-ість*).

СГ з вершинним дієсловом *ходить* об'єднує 582 похідні, з-поміж яких 143 суфіксальні іменники (*хóж-ен'н'(а)*, *хід-л'(і)*, *хід-ник*, *ход-0(á)*, *ход-у́шк(а)*, *входж-ен'н'(а)*, *дохідлив-ість*, *надходж-ен'н'(а)*, *обходж-ен'н'(а)*, *підходж-ість*, *похід-0*, *похід-н'(á)* (перекидний місток), *прихож-áнин*, *розхід-ник* (рослина), *уход-ин(и)*, *всюдихідн-ість* та ін.), 58 префіксальних дієслів (*в-ходи́ти*, *вві-ходи́ти*, *ви-ходи́ти*, *до-ходи́ти* (досягати), *за-ходи́ти*¹ (потрапляти), *за-ходи́ти*² (почати робити), *на-ходи́ти*¹ (оволодівати), *на-ходи́ти*¹ (прийти, зібратися у великій кількості), *на-ходи́ти*² (походити багато), *об-ходи́ти*, *пере-ходи́ти* та ін.), 51 суфіксальний прикметник (*обхід-лив(ий)* (ввічливий), *стравохід-н(ий)*, *ходи́-льн(ий)*, *ходовов-і́т(ий)*, *вхід-н(ій)*, *ход-ов(ій)*, *вихід-н(ій)*, *обхід-лив(ий)*, (*поход-ист(ий)*) (пологий), 19 суфіксальних дієслів (*ход-ува-ти*, *входж-á-ти*, *вхож-á-ти*, *відхож-á-ти*, *походж-á-ти*, *похож-á-ти*, *приходж-á-ти*, *прихож-á-ти*, *проходж-ува-ти*¹ (долати певну відстань), *прохож-á-ти*² (прогулюватися) та ін.), 17 прислівників (*дохідлив-о*,

обхідлив-о, обхід-ця'ми, необхідн-о, перехід-ом, по-похідн-ому та ін.), 14 постфіксальних дієслів (ходіти-ся, входіти-ся, виходити-ся, виходжувати-ся, доходіти-ся, проходіти-ся, уходити-ся та ін.), 13 дієприслівників (ход'-ачи, вхід'-ачи, захід'-ачи, схід'-ачи, прохід'-ачи, заході'-вши, поході'-вши та ін.), 7 префіксально-постфіксальних дієслів (за-ходіти-ся, об-ходіти-ся¹ (зараджувати), обі-ходіти-ся² (поводитися), при-ходіти-ся (пасувати, діставатися) та ін.), 10 префіксально-суфіксальних прикметників (без-віхід-ний, не-обхід-ний, не-проход-іймий, не-сход-іймий), 5 префіксальних прикметників (над-швидкохідний, перед-вихідний, напів-прохідний та ін.), 4 префіксально-суфіксальних іменників (без-віхід'д'-0(a), в-шіст'-0(a) (церковне свято), без-віхід'д'-0(a)). Аналіз фактичного матеріалу доводить, що складні слова кількісно збільшують першу і четверту парадигму (ад'єктивна й субстантивна зони) (переважно на I-ому, II-ому та IV-ому ступенях деривації) СГ (пор., I-ий ступінь деривації (70) (лоз-о-ходіння, опорн-о-ходовий, висок-о-вихід-н(ій), атом-о-хід-0, ход-о-зменшув-ач та ін.), II-ий ступінь деривації (25) (обход-ій-світ-0 (любитель мандрувати), перш-о-проходець, турб-о-електропрохід, низхідн-о-висхідний та ін.), IV-ий ступінь деривації (22) (західн-о-український, тунельн-о-прохідницький, сходов-о-ліфтовий,), III-ий ступінь деривації (14) (галоген-о-похідний, перв-о-сходження, мото-снігоболотохід та ін.).

Морфонологічна структура СГ МТ-2 на I-ому ступені словотворення позначена такими консонантними альтернаціями: д//дж (ходіти — хідж-ен(ий), входити — входж-а'-ти, виходити — виходж-ен(ий), виходити² (обійти скрізь) — повиходж-ува-ти, доходити (досягати) — доходж-а'-ти, доходж-ен'н'(a) та ін.), д//ж (ходіти — хож-ал(ий), хож-ай, входити — вхідж-0(ий), заходити¹ (потрапляти) — західж-ен'н'(a) та ін.), д//д' (ходіти — ход'-б(а), ход'-ільник, ход'-ін'н'(a) та ін.), на II-ому ступені деривації позначена консонантними альтернаціями д//ж (ходіти — хідж-ен'н'(a); на I-ому ступені деривації позначена вокалічними альтернаціями (Ø//V) (ходіти — ход'-б(а) — ходіб-щик), (V//V) (ходіти — хід-л'(i), хід-н'(а), входити — вхід-н(ій), виходити — вихід-0, находити¹ (оволодівати) — нахід-0, обходити — обхід-

ник, обхід-н(ій)) та зміною акцентних позицій (на формант, кореневу морфему або флексію похідного слова в субстантивній, ад'єктивній зонах).

Таким чином, словотвірна спроможність твірних основ залежить від їхньої семантичної структури (непохідні слова є словотвірно спроможніші, ніж похідні), частиномовної належності твірного, ступеня словотворення. Наявність такої кількості похідних говорить про актуальність даних понять, регулярність використання зазначених похідних у сучасній українській літературній мові. Т. І. Вендіна зауважує, що словотворення відкриває широкі можливості для концептуальної інтерпретації дійсності, воно дозволяє зрозуміти, які елементи позамовної дійсності і як дериваційно маркуються, чому вони утримуються свідомістю, адже вже сам вибір того чи того явища дійсності в якості об'єкта словотвірної детермінації свідчить про його значущість для носіїв мови [2, 29].

Дієслова (як твірні основи) відіграють значну роль у творенні суфіксальних, префіксальних похідних і складних слів. Основним словотворчим засобом виступає суфіксація. За допомогою суфіксів утворюються віддієслівні іменники, дієприкметники, дієслова, прислівники, дієприслівники.

Процес деривації уможливають морфонологічні операції, які трансформують твірну основу в похідну. Важливим морфонологічним засобом слугує усічення дієслівної фіналі, консонантні і вокалічні альтернації, зміна наголосу. Зазначені морфонологічні трансформації використовуються здебільшого комплексно. До словотвірних гнізд МК-3 належать СГ, у яких вершинні питомі дієслова членовані. Морфонологічна будова фіналі основи вершинного дієслова – тематичний голосний і передньоязиковий приголосний кореневої морфеми.

Морфонологічна структура СГ другого морфонологічного типу (МТ-2) на І-ому ступені словотворення позначена альтернаціями консонантів за твердістю – м'якістю, переміщенням наголосу на формант, кореневу морфему або флексію похідного слова в субстантивній, ад'єктивній зонах. Ці альтернації є диференційними ознаками таких неелементарних морфонологічних моделей:

ММ 1 (У_о + С//С' + Аф): *ходіти* — *ход'-б(а́)*, ММ 2 (У_о + С//С + Ас): *доходити* (досягати) — *доходж-а́-ти*, ММ 3 (У_о + С//С + Ас): *стріляти* — *стріл-бк*, *гудіти* — *гуд-бк*, *свистіти* — *свист-у́н*, ММ 4 (У_о + Ас): *видавати* — *видав-е́ць*), ММ 5 (У_о + С//С' + Ас): *ходіти* — *ход-ін'н'(а)*, *паліти* — *пал-ій*), ММ 6 (У_о + С//С' + Аф): *різати* — *різь-б(а́)*, ММ 7 (У_о + С//С + Ак): *обороняти* — *оборон-ець*), ММ 8 (У_о + V//V + Ап): *виходити* — *віхід-0*), ММ 9 (У_о + С//С' + Ап): *зав'язатись* — *зав'язь*).

На всіх ступенях деривації більше суфіксальних утворень, ніж префіксальних. Фактичний матеріал дозволяє твердити, що питомим дієслівним основам (нечленованим і членованим) і дієслівним основам іншомовного походження (членованим) властива асиметрія морфемної будови.

Істотною ознакою українського віддієслівного словотворення є взаємодія морфонологічних позицій, наприклад, усичення, консонантні альтернації і модифікація наголосу (переміщення з тематичного голосного на дериваційний суфікс): *садіти* — *садіння* (д//д'), *говоріти* — *говоріння* (р//р'). Палаталізуючу дію на мотиватора можуть мати суфікси *-ін'н'-* (*лагодити* — *лагодіння*, *творити* — *творіння*), *-ій* (*водити* — *водій*, *возити* — *возій*, *носити* — *носій*), *-іж* (*платити* — *платіж*, *падати* — *падіж*). Дослідження словотвірних парадигм девербативів на *-ен'н'-*, *-ін'н'-*, *-ій*, *-іль*, *-іж* дає можливість зробити висновок, що морфонологічні альтернації розширюють валентні властивості словотвірних морфем, роблять можливими утворення похідних будь-якої словотвірної структури.

Аналіз консонантних морфонологічних альтернацій приголосних у словотворенні в українській мові дає можливість зробити висновок, що консонантні морфонологічні альтернації необхідно описувати для кожного морфонологічного класу приголосних (губних, язикових, фарингальних). Це дає можливість сформулювати морфонологічні правила до цілого морфонологічного класу, а не до індивідуальних одиниць — морфем. Такий методологічний підхід може визначити регулярність і передбачувати вплив форманта на мотиватора, також передбачувати поведінку приголосних

внаслідок сполучуваності з ініціаллю форманта. Таким чином, характер впливу суфікса на похідну основу залежить від фонологічної структури суфікса (наприклад, суфікси, що починаються з голосного переднього ряду, впливають на попередній приголосний твірної основи (в більшості похідних), внаслідок чого виникають консонантні альтернації.

Так, у творенні членованих питомий девербативів суфікс **-енн-**, впливаючи на попередній приголосний твірної основи, призводить до консонантних чергувань (P//P1) (д//дж, б//бл, в//вл, м//мл, ф//фл): *оздобити* — *оздоблення, оздоблений, оздоблено*; *направити* — *направлення, направлений, направлено*; *розграфити* — *розграфлення, розграфлений, розграфлено*; питомий суфікс **-ій** — до консонантних чергувань (д//д', з//з', л//л', с//с', т//т'): *водити* — *водій, возити* — *возій, палити* — *палій, носити* — *носій, крутити* — *крутій*. Позиція депалаталізації характерна для девербативів на **-ок**: *гудити* — *гудок, свистіти* — *свисток*. Девербати на **-ець** (*переселенець, поповненець, обранець, посланець, закоханець*) (49), пов'язані з основами пасивних дієприкметників. У творенні похідних відбувається усічення дієслівних суфіксів і нарощення твірної основи.

Девербативи, утворені способом нульової суфіксації, можуть співвідноситися з основами різних структурних типів: з основами на **-а-** / **-и-**: *р^озділ* ← *розділяти, розділити*; *дозвіл* ← *дозволяти, дозволити*; *вияв* ← *виявляти, виявити*; *спокуса* ← *спокушати, спокусити*; з основами на **-ува-** / **-а-**: *надру^б* ← *надрубувати, надрубати*; з основами на **-а-** / **-і-**: *гуркіт* ← *гуркотати, гуркотіти*; *лопіт* ← *лопотати, лопотіти*; *клекіт* ← *клекотати, клекотіти*; з основами на **-і-** / приголосний: *вис* ← *висіти, виснути*; з основами на **-а-** / приголосний: *вип^ас* ← *випасати, випасти*; з основами на **-и-** / приголосний: *виніс* ← *виносити, винести*; *завіс* ← *завозити, завести* та ін. Підтримуємо думку О. Ф. Пінчука, що такі деривати правомірно співвідносити з основами різних структурних типів і, відповідно, з основами як доконаного, так і недоконаного виду [8, 56].

Уважаємо за необхідне наголосити на тому, що дія форманта на твірну основу певною мірою залежить від його фонологічної структури. Так, якщо ініціаль суфікса складається з голосної переднього ряду /i/, то відбуваються консонантні альтернації C//C' (палаталізація приголосного мотиватора), а якщо /e/ — консонантні альтернації P//P1, T//Č (пор. *возити* — **возіння**, *платити* — **платіж**, *свердлити* — **свердлій**; *поглибити* — **поглиблення**, *розграфити* — **розграфлення**; *коптити* — **копчення**). Отже, загальною умовою реалізації морфонологічних змін є якість кінцевої фонемі дієслівної основи.

Регулярні консонантні альтернації в українській мові в певних морфонологічних умовах доцільно розглядати не просто як корелятивні пари за твердістю – м'якістю, а як морфонологічні позиції палаталізації. Кожен приголосний в українській мові має різний ступінь палатальності і тому виходячи з цього, можна виділити такі класи приголосних, які зазнають змін при словотворенні: I — приголосні, які зазнають часткової палаталізації: **ж, ч, ш**; II — приголосні, які зазнають палаталізації перед /i/: **д, т, з, с, ц, л, н, дз, р**; III — приголосні, які зазнають перехідної палаталізації (йотації), переважно перед /e/: **б — бл, п — пл, в — вл, м — мл, ф — фл**; IV — приголосні, які зазнають перехідної палаталізації (йотації), переважно перед /e/: **г—ж, к—ч, х—ш, д—дж, т—ч, з—ж, с—ш, ст—шч**; приголосні, які зазнають перехідної палаталізації при словозміні: **г, к, х, з**. На фонологічному рівні за ступенем палатальності виділяють: 1) власне палатальний: **й**; 2) палаталізовані: **д', т', з', с', ц', л', н', дз', р'**; 3) напівпалаталізовані (звуки): **б', п', в', м', ф', ж', ч', ш', г', к', х', з'**.

Відіменникове походження ряду дієслів підтверджують морфонологічні процеси (морфонологічні альтернації на морфемному шві, зміна наголосу) спільнослов'янської та спільносхіднослов'янської доби. Це чергування глоткової /g/ і задньоязикових /k/, /x/ із шиплячими /ж/, /ч/, /ш/ у позиції перед голосними переднього ряду **и, і**, пор.: *друг* — *дружити*, *крик* — *кричати*, *сміх* — *смішити* та ін. «Для великої групи дієслів іменникового походження із суфіксами **-а-**, **-и-** характерним є збереження наголосу на тому складі, на який

він падає в іменнику: *обід* — *обідати*, *лицемір* — *лицемірити* та ін. Виняток становлять дієслова, співвідносні з іменниками, які мають наголос на першому складі: *щастя* — *щастити*, *кара* — *карати*» [2, 25—26].

І. Улуханов напрямок мотивації в парах слів дієслово — віддієслівний іменник встановлює на основі семантичних і формальних властивостей слів, пов'язаних відношеннями мотивації. Так, дієслова з формативом *-и-* співвідносні з іменниками дії на кшталт *їздити* — *їзда*, *платити* — *плата* за семантичним критерієм похідним слід визнати іменник [7, 31].

Зважаючи на традиції, що склалися в українському словотворі, услід за іншими мовознавцями (І. І. Ковалик, К. Г. Городенською, М. В. Кравченко), віддієслівне походження іменників та відіменне походження деяких дієслів доречно здійснювати за допомогою етимологічного аналізу. На відіменне походження дієслів на кшталт *мова* — *мовити*, *слуга* — *служити*, *звук* — *звучати*, *шум* — *шуміти*, *сміх* — *смішити*, *слух* — *слухати* та ін. свідчать колишні суфіксальні форманти *-в-*, *-з-*, *-к-*, *-л-*, *-м-*, *-н-*, *-р-*, *-с-*, *-т-*, *-х-* [2, 24].

Наявність іменних суфіксів вказує на відсубстантивне походження дієслів. Не заперечуємо того факту, що твірними основами для відіменникових дієслів слугують похідні іменникові основи, суфікси яких не виявляють реального значення і служать нейтральним іменниковим формантом або засобом субстантивації не іменникових основ. Поділяємо думку, що одним із важливих критеріїв синхронної словотвірної похідності є перфективація спільнокореневого з іменником дієслова, якщо іменник має в своїй основі дієслівний префікс (Ж. Варбот, А. Мейє, К. Городенська, М. Кравченко, О. Ф. Пінчук та ін). Пор. *наказати* — *наказ*, *виступити* — *виступ*, *уявляти* — *уява* і под. На це вказує домінуючий вплив перфективних дієслів на імена, оскільки кореневі тематичні імена приєднали префікс за зразком дієслів, що послужили їхніми моделями [Там само, 25].

Таким чином, для відіменникових дієслів характерним є збереження в структурі дієслівних основ іменникових формантів, а для віддієслівних іменників — наявність в основі дієслова префікса.

Визначення критеріїв напрямку мотивації віддієслівних іменників дає можливість виявити морфонологічні процеси і морфонологічні позиції у віддієслівній деривації іменників.

Фактичний матеріал підтверджує наявність механізмів впливу на зовнішній вигляд девербативів в українській мові: 1) операція усічення дієслівної фінали; 2) консонантні і вокалічні альтернації; 3) нарощення суфіксальної морфеми; 4) модифікація наголосу. Трансформації зазнають переважно кінцеві консонанти кореневих морфем.

Аналіз консонантних морфонологічних альтернацій приголосних у словотворенні в українській мові дає можливість зробити висновок, що консонантні морфонологічні альтернації необхідно описувати для кожного морфонологічного класу приголосних (губних, язикових (передньо-, задньоязикових), фарингальних). Такий методологічний підхід може визначити регулярність і передбачувати вплив форманта на мотиватора, поведінку приголосних внаслідок сполучуваності з ініціаллю форманта. Словотвірні гнізда з вершинними дієсловами розподілено на морфонологічні класи на основі морфонологічної трансформації, яка маркує морфонологічну структуру дериватів відповідної словотвірної парадигми і визначає морфонологічну специфіку кожного класу. Середня глибина СГ аналізованого морфонологічного класу — IV дериваційні кроки. Словотвірні гнізда становлять собою культурологічно, ментально марковані одиниці і відіграють важливу роль у формуванні мовної картини світу українського народу.

Перспективу подальшого дослідження словотвірної морфології девербативів убачаємо у встановленні морфонологічних класів словотвірних гнізд з вершинними дієсловами, визначенні різновидів морфонологічних структур у межах кожного класу.

Умовні скорочення

ММ — морфонологічна модель, С//С' — консонантні альтернації передньоязикових приголосних, Т — клас твердих передньоязикових; Щ — клас шиплячих африкат; Р — клас губних, Р//Р1 — перехідне пом'якшення губних

приголосних, Уо — усічення дієслівної основи, А — зміна наголосу (п — префіксальний, к — кореневий, с — суфіксальний наголос; ф — флексійний).

Список використаних джерел

1. Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є., Український словотвір у термінах: словник-довідник / Л. О. Вакарюк, С. Є. Панцьо. — Тернопіль: Джура, 2007. — 260 с.
2. Вендина Т. И. Словообразование как способ дискретизации универсума / Т. И. Вендина // Вопросы языкознания. — 1999. — № 2. — С. 27—49.
3. Городенська К. Г., Кравченко М. В. Словотвірна структура слова (відіменні деривати) / К. Г. Городенська, М. В. Кравченко. — К. : Наук. думка, 1981. — 198 с.
4. Гриценко П. Ю. Моделювання системи діалектної лексики / П. Ю. Гриценко. — К. : Наук. думка, 1984. — 228 с.
5. Зубань О. М. Морфеміка суфіксальної зони українського дієслова : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.02.01. «Українська мова» / О. М. Зубань. — К., 1997. — 18 с.
6. Пінчук О.Ф. Словотвірна структура віддієслівних іменників сучасної української мови / О.Ф. Пінчук // Морфологічна будова сучасної української мови. — К. : Наук. думка, 1975. — С. 35—82.
7. Улуханов И. С. Словообразовательная семантика в русском языке и принципы ее описания / И. С. Улуханов. — М. : Наука, 1977. — 256 с.
8. Фатхутдинова В. Г. Словообразовательные подсистемы русского языка в ментально-культурном аспекте / В. Г. Фатхутдинова // Славянские языки и культуры в современном мире : Международный научный симпозиум : труды и материалы [сост. О. В. Дедова, Л. М. Захаров; под общим руководством М. Л. Ремева]. — М. : МАКС Пресс, 2009. — С. 134—135.